

Pasivaikščiojimai po Pasvalį: literatūrinis miesto žemėlapis

Tęsiame teminius pasivaikščiojimus po Pasvalį. Šįsyk žemėlapyje – vietos, susijusios su literatūra – poezija, romaniais, rašytojų gyvenimais... Iš Pasvalio kilo daug literatūros kūrėjų, mūsų miestas tapo prieglobsčiu ir iš kitur atvykstantiems bei tūlam yra įkvėpimas kurti. Smalsu pažvelgti bent į dalį tai menančių vietų. Leiskimės į literatūros kelią...

Kotryna KRAPTAVIČIŪTĖ

Smegduobių poetika

Turbūt ne vieną čia gyvenančią ir ne vieną praeivį yra įkvėpusi Pasvalio krašto gamtos, jos gelmės paslaptis... Atsivėrusios požeminės tuštumos vaizdžiai pavadintos smegduobėmis. Na, o Pasvalio smegduobės pramintos „Avižonio duobėmis“. Aibė jų – Avižonių žemėje, **Smegduobių parke** (1). Iš Pasvalio kilęs, šiuo metu Vilniuje gyvenantis poetas, vertėjas Vladas Braziūnas „Avižonio duobėmis“ pavadino pirmąją

savo eilėraščių ciklo „Pasvalys“ dalį: „mūsų kalnai – į vidų / mes leidžiamės į duobes / iš tų praeiktų atlantidų / mūsų jau nieks neišves // sukas ratu kaip saulė / padūkęs alus vakare / skudučiai – ūkiantys kaulai / anų, kur užtruko kare // mūsų krantai – į gylį / mes smengame į duobes / aukštai susitvenkus tylai / rankos kryžių įbes“ (tekstas – poeto internetinėje svetainėje vladas.braziunas.net) Mūsų gamta mistiškai lemia mus pačius, mus atliepia. Iš vidinių daubų, kuriosna galima ir nugarmėti, iškyla aukštumos, į kurias nenustojame kopti...

Pasivaikščiojimai po Pasvalį: literatūrinis miesto žemėlapis

(Atkelta iš 1 p.)

Rašytojus atmenančios skulptūros

Tame pačiame Smegduobių parke 2007-ais metais atidengta Stebeikėliuose gimusiam poetui **Bernardui Brazdžioniui skirta medžio skulptūra** (2), sukurta Arūno Grušo, minint poeto šimtąsias gimimo metines. Tai – ažuolo

sonažas – nei rašytojas, nei poetas – jo figūra įkūnija poetinę romantiką bei kviečia išgirsti pasvalietiškos kraštiečių skaitomos kūrybos. Pri-lietus sagutę Antanėlio skverne ir jo plaštakas, pasigirsta aktorės Oli-tos Dautartaitės, televizijos ir radijo laidų vedėjo Jono Nainio ir poeto V. Braziūno balsai, pasakojantys apie Antanėlio legendą, gražiausias Pasvalio vietas ir skaitomą tarmišką

vardu pavadintoje gatvėje (7). Re-miantis Aldonos Gaigalaitės publi-kuotu tekstu leidinyje „Žiemgala“, P. Avižonis, besimokydamas Min-taujos gimnazijoje, perorganizavo lietuvių moksleivių kuopelę „Lietu-vių draugystė“ į „Kūdikio“ draugiją, išugdžiusią daug Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjų, prisidėjusią prie lietuviškos spaudos platinimo. Pasvalietis susipažino su Povilu Vi-šinskiu, padėjo jam redaguoti „Var-pui“ ir „Ūkininkui“ skirtus Žemaitės ir kitų rašytojų rankraščius, rašė ir pats, išleido „Lietuvišką gramatikė-lę“. Palaikė ryšius su Gabriele Petke-vičaite-Bite, Vincu Kudirka, Jonu Jablonskiu, – jam padėjo spaudai parengti A. Juškos žodyno I tomą.

kais padėdavo knygnešiams gabenti uždraustas knygas.

Kūrėjų laukiančios bei literatūrą saugančios vietos

Vietos, apie kurias išsyk pagal-vojame, išgirdę žodį „knyga“, „lite-

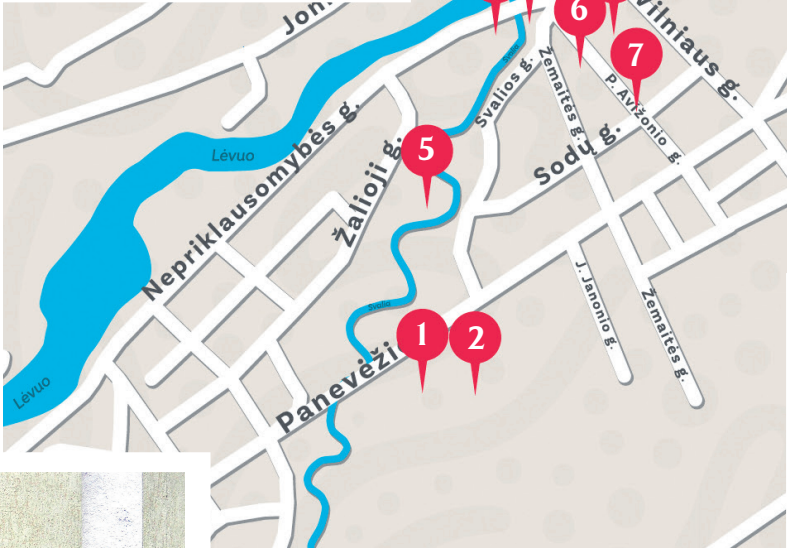
pavadinta rašytojo Mariaus Kati-liškio vardu. Bibliotekoje nuolat rengiami susitikimai su literatūros žmonėmis, edukacijos, knygų pri-statymai. Į biblioteką pristatyti savo knygų dažnai atvyksta Palangoje gy-venantis rašytojas Jonas Brazdžio-

5 Poeto Vlado Braziūno draugiškas šaržas Svalios parke.

kūrinys, įkūnijantis poeto veido rimtį ir įtraukiantį jo eilių vilniji-mą. Skulptūra – medyje suformuo-ta banga, išraižyta B. Brazdžionio žodžiais, besisukanti virš stilizuoto akmeninio pamato. Skulptūra – gra-žiai simboliška, primena žemišką žmogaus prigimtį bei dangišką jos augimą, veržimąsi aukštyn.

Praeitą rudenį Bernardas Braz-džionis savuoju žvilgsniu palaimi-no ir Lėvens krantinę – jis įkūnytas akmens **skulptūroje prie Lėvens ir Svalios santakos** (3). Skulptūra simboliškai mena Sąjūdžio metą, kai

6 Memorialinis paminklas Petrui Avižoniui Krašto muziejaus kiemelyje, paties P. Avižonio vardo gatvėje.

B. Brazdžionio eilių klausėsi minios. Postamente iškalta eilutė „Šaukiu aš tautą“, o iš po suskilusio pamato veržiasi paparčiai, apyniai – tapę laisvės, gyvybės, tautos savasties, kurią sužadino Brazdžionio poezijos galia, simboliu.

Visai šalia, ant senojo tilto, rymo eiles skaitanti **muzikanto Antanėlio skulptūra** (4). Nors šis, Pasvalio gatvėse smuiku grojusio vyro, per-

muo leidžia kalbėti, leidžia dalintis...

Pasvalio krašto muziejaus kie-melyje stūkso skulptoriaus Algirdo Boso kurtas **memorialinis pamin-klas Petrui Avižoniui** (6) – kraš-tiečiui profesoriui, oftalmologui ir visuomenės veikėjui. Skulptūros akcentas – akis, simbolizuojanti akių gydytoją P. Avižonį – šiandien paslėpta storo sniego sluoksniu. Paminklas rymo **paties P. Avižonio**

Kalbininko skatinamas rinko liaudies tautosaką, prašydamas savo pacien-tus užrašinėti ir jam perduoti liaudies dainas, pasakas, mįsles.

Kiek toliau, prie Pasvalio Petro Vileišio gimnazijos, – **paminklas Petrui Vileišiui** (8), vardą davusiam ir mokyklai, ir čia esančiai **P. Vileišio gatvei** (9). Nors šis žmogus žinomas kaip Lietuvos visuomenės ir kultūros veikėjas, pramonininkas, tačiau yra sukūręs ir grožinių kūrinių: keletą ap-sakymų, scenos vaizdelių, eilėraščių, išvertęs M. Twaino, F. Harto, H. Sien-kiewicziaus, H. K. Anderseno ir kitų rašytojų prozos kūrinių. Remiantis Lie-tuvių literatūros ir tautosakos instituto internetinėje svetainėje skelbiamais duomenimis, P. Vileišis prisidėjo ir prie lietuviškos spaudos vystymosi. Vilniuje 1904 m. įsteigė spaustuvę lietuviškoms knygoms ir lietuviškų knygų knygyną bei leido pirmą lega-lų lietuvišką dienraštį „Vilniaus ži-nios“, pats jį ir redagavo. Dalyvavo lietuvių visuomeniniame judėjime, petijomis caro valdžios pareigū-nams siekė spaudos lotynų raidėmis atgavimo, rūpinosi švietimu. Mate-rialiai rėmė lietuviškos periodinės spaudos leidimą, bendradarbiavo „Varpe“ ir „Aušroje“, susirašinė-jo su užsienio spaustuvininkais, organizavo savo knygų leidimą ir platinimą. Mokydamasis Peterbur-gė subūrė lietuvių studentų būrelį, nelegaliai lotyniškais raidėmis leido rankraštinių laikraščių „Kalvis melagis“. Dirbdamas Rusijoje, kartu su kitais lietuviais geležinkeliniu-

12 Memorialinė lentelė Mariui Katiliškiui atminti ant sienos Vytauto Didžiojo aikštės ir Vilniaus gatvės kampe.

nis, yra lankęsi Kazys Saja, Agnė Žagrakalytė, Kotryna Zylė, Ilona Ežerinytė...

Bibliotekoje dirbantys žmonės gali papasakoti daugybę istorijų apie mūsų literatūrai itin svarbų žmogų – M. Katiliškį, arba Albiną Vaitkų. Čia įkurtas modernus **memorialinis kambarys**, kuriame organizuojamos ir ekskursijos. Kambaryje saugomi sukaupti rašytojo kūrybos rankraš-čiai (nuo pat kūrybos kelio pradžios – 1931–1933 m. rašytų eilėraščių sąsiuvinį), laiškai, archyviniai do-kumentai, prisiminimai, liudijimai, fotografijos, Lietuvoje ir išeivijoje leistos knygos, žurnalai, laikraščiai. Vienas unikaliausių dokumentų – dienoraštis, apimantis 1946–1952 metus, per kuriuos Marius Katiliškis daugiausiai gyveno išeivijoje, – JAV.

Čia saugomi ir autentiški rašytojo daiktai: rašomoji mašinėlė, dvylika įmantrių kolekcinų pypkių, odinis aplankas su M. K. inicialais, plunks-ninė, rankinis laikrodis. Memoria-linis kambarys stilizuotas pasaulio žemėlapiu, kurį apžvelgdami, drauge su rašytoju, keliaujame jo gyvenimo bei kūrybos kelią. Be to, čia gausu ir interaktyvių elektroninių edukaci-nių priemonių – viktorinų, dėlionių, vaizdo ir garso galerija – kviečiančių įsitraukti į rašytojo gyvenimą. Eks-pozicija prieinama ir nekalbantiems lietuviškai, turistams iš užsienio, in-formacija pateikiama lietuvių, anglų bei rusų kalbomis.

Eidami Pasvalio viešosios biblio-tekos link, pastebime ir **memorialinę lentelę M. Katiliškiui atminti** (12). Ji prikalta prie buvusio Pasvalio vie-šosios valstybinės bibliotekos pasta-to, esančio Vytauto Didžiojo aikštės ir Vilniaus gatvės kampe, sienos. Šis atminimas kviečia susipažinti ir su laiku, kurį Marius Katiliškis pragyveno mūsų mieste, 1941–1944 metais dirbdamas bibliotekos vedėju.

Jei knygas mėgstate ne tik skolin-tis, bet ir kaupiate namų biblioteką, ieškote dovanų, netoli gimnazijos laukia **Pasvalio knygynas** (13). Ši knygų šventovė vis atsinaujina, ple-čia savo veiklą. Renkantis knygą va-karo skaitiniams, knygynas kviečia pasivašinti skania pupelių kava ar karštu šokoladu. Na, o kol gyvename karantino sąlygomis, tiek biblioteka, tiek knygynas prieinami internetinėje erdvėje.

Laukite tęsinio.

Aidos GARASTAITĖS
nuotraukos
Gabijos STANISLOVAITYTĖS
žemėlapis

2 Poeto Bernardo Brazdžionio skulptūra Smegduobių parke.

ratūra“, – tai biblioteka, knygynas. Svarbi ir ką tik minėta **Pasvalio Petro Vileišio gimnazija** (10) – ne tik dėl vardo, kuriuo pavadinta. Ši mokykla išugdė daugybę kuriančių kraštiečių bei yra lankoma šiandienos kūrėjų – vyksta susitikimai su mokiniais, renginiai.

Pasvalyje **Viešojoji biblioteka** (11)